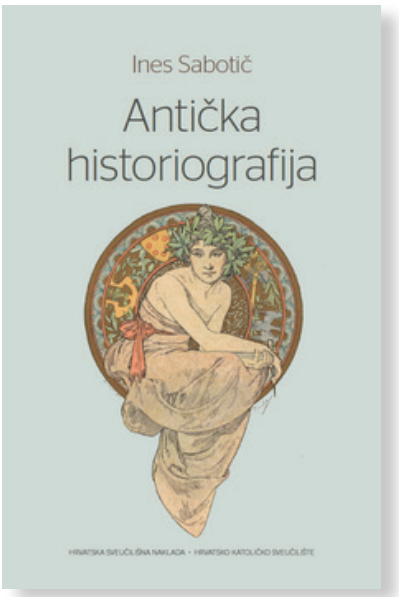
Ines Sabotič

Antička historiografija

Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatsko katoličko sveučilište, 2025, 327 str.

Antička historiografija autorice prof. dr. sc. Ines Sabotič ambiciozna je knjiga koja prikazuje prvih tisuću godina pisanja povijesti, od grčkih logografa do kasnoantičkih kršćanskih autora. Djelo je podijeljeno na tri velika poglavlja koja kronološki i tematski prate razvoj historiografije toga doba: „U početku, Grčka" (str. 19–85), „Rimska historiografija, dvojezično" (str. 85–216) i „Početci kršćanske historiografije" (str. 217–286). Osim toga, djelo sadrži uvod (str. 11–18) i zaključak (str. 287–297), a opremljeno je i indeksom imena, vrlo korisnim s obzirom na broj opisanih i spomenutih autora, kao i popisom literature.

Sadržaji poglavlja očekivano odgovaraju naslovima. Grčko poglavlje započinje prijelazom od mitološkog pogleda na povijest, po kojem je ona prije svega posljedica djelovanja hirovitih bogova, kakav se susreće u epovima, prema pogledu po kojemu događaji imaju uzroke i posljedice koje se može razumjeti ljudskim umom, što se očituje i kroz pojavu filozofije. Slijedi opis nezaobilaznih Herodota i Tukidida, od kojih svaki dobiva vlastito potpoglavlje, kao i Ksenofonta i nekoliko slabije sačuvanih povjesničara iz vremena uspona Makedonije, na prijelazu u helenističko razdoblje: Efora, Teopompa i Kalistena. U poglavlju o rimskoj historiografiji veliku ulogu i dalje imaju pisci koji su Grci ili barem pišu na grčkom. Uz Polibija, koji također dobiva čitavo potpoglavlje, susrećemo i Plutarha, Diodora Sicilskog, Apijana, Arijana, Lukijana, Kasija Diona te Josipa Flavija. No paralelno se javlja i nova, latinska historiografija, koja se u puno toga ugleda na grčku i nastavlja neke njene tradicije, ali uz vlastite posebnosti. Nakon Gneja Nevija i Kvinta Enija, koji pišu u obliku epa, te Fabija Piktora, koji piše na grčkom, rimski pisci počinju stvarati latinsku prozu. Tu su prije svega Salustije, Livije i Tacit, prikazani svaki u vlastitom potpoglavlju, a susrećemo se i s ostalim poznatim imenima, kao što su Cezar, Ciceron, Svetonije, Velej Paterkul ili Kurcije Ruf. Konačno, u trećem se poglavlju kontinuitetu rimske i grčke historiografije pridružuje kršćanstvo.

U stoljećima kasne antike poganski su povjesničari ostali relevantni. Od njih su detaljnije obrađeni Aurelije Viktor i Amijan Marcelin. No, težište je poglavlja na kršćanskim piscima i novinama koje oni uvode u pisanju i shvaćanju povijesti. Prije svega, tu je Euzebije, koji je uveo novi i kroz duga stoljeća koja slijede utjecajni žanr crkvene povijesti, te započeo intenzivno oslanjanje na pisane dokumente i njihovo opširno citiranje, nasuprot ranijem običaju parafraziranja stavova aktera putem više ili manje zamišljenih govora. On dobiva vlastito potpoglavlje. Od njegovih sljedbenika u pisanju crkvene povijesti detaljno su opisani Rufin Akvilejski, Sokrat Carigradski, Sozomen i Teodoret Cirski. Od ostalih imena mogu se izdvojiti pisci života svetaca, poput Atanazija, Jeronima i Sulpicija Severa, koji u novom, kršćanskom duhu nastavljaju već postojeću tradiciju pisanja poučnih biografija, te nezaobilazni Aurelije Augustin koji, doduše, ne piše povijest nego piše o njoj, odnosno definira kršćanski pogled na vremeniti tijek događaja i njegovu krajnju svrhu.

Sadržaj *Antičke historiografije* ograničen je opsegom na povjesničare i poneke povjesničarima srodne pisce, ali zato autorica odabranom sadržaju pristupa vrlo detaljno te pruža, što je iznimno bitno za čitljivost i razumijevanje, opširan opis političkog, društvenog i vjerskog konteksta u kojem je svaki pojedini pisac živio. Zbog toga ova knjiga nije specijalizirani priručnik, nego pristupačan i kontinuiran tekst koji se može čitati poput neke vrste velike priče o početcima pisanja povijesti kakvo danas poznajemo. U ovom putovanju kroz stoljeća saznajemo da razvoj historiografije nije bio ni jednosmjeran ni jednotračan, nego da su nakon prvih grčkih autora kasniji pisci helenističkog razdoblja i Rimskog Carstva pridavali manje pažnje metodi, a više političkim uvjetima i vladarima o kojima i za koje često pišu, ili pak moralnoj poruci koju žele prenijeti čitateljima. S druge strane, kršćanski su povjesničari uveli ključnu novinu kroz kršćanski pogled na svijet i tijek događaja, u kojem više ne vide vječnu cikličnost, nego Božjom voljom određen put ka krajnjem cilju, što će imati odjeka sve do modernog doba. Takvo čitanje knjige, gotovo kao romana, čitatelju na plastičan način približava svijet u kojem protagonisti, od Herodota do Augustina, žive i pišu.

Svako od tri velika poglavlja podijeljeno je na manja potpoglavlja posvećena pojedinim povjesničarima ili vremenski povezanoj skupini povjesničara. Svako pak od tih potpoglavlja podijeljeno je na po pet dijelova koja uvijek prate isti slijed: prvi predstavlja, riječima Ines Sabotič, „autora i njegovo vrijeme"; ovdje su izneseni biografski podatci autora i spomenuti povijesni kontekst. Drugi dio opisuje njihova djela, tj. sadržaj i strukturu. Treći opisuje metodu kojom su se autori služili prilikom pisanja, odnosno u kojoj se mjeri služe vlastitim iskustvom, iskazima svjedoka, pisanim dokumentima, kakvu težinu daju istinitosti i kako je uopće razumiju, kako odolijevaju ili ne odolijevaju političkim i društvenim pritiscima svoga doba, te kako sve ovo zajedno sudjeluje u stvaranju njihovih tekstova. Četvrti dio otkriva namjere autora zbog kojih uopće pišu svoja djela. Ovdje se susrećemo

s raznovrsnim motivacijama, poput Herodotove želje da se čudesna djela Grka i barbara sačuvaju od zaborava ili pak Salustijevih i Tacitovih sudova o rimskom moralnom posrnuću. Peti je dio rekapitulacija i zaključak. Nakon njega slijedi kratak izbor iz tekstova o kojima je upravo bilo riječi, tako da ih čitatelj može doživjeti iz prve ruke, u prijevodu na hrvatski. Zbog ovakve strukture knjiga se može čitati i, kako to autorica u uvodu kaže, „transverzalno", odnosno mogu se redom čitati, primjerice, prvi dijelovi svakog potpoglavlja za one koje zanimaju biografski i povijesni podatci i njihova usporedba, ili pak treći, ako je predmet interesa razvoj metodologije, i slično.

Sve u svemu, profesorica Sabotič uspjela je izložiti znatnu količinu osnovnih informacija o velikom broju važnijih antičkih povjesničara. No, iako je to bitna dimenzija knjige, u tome ipak ne parira npr. *Leksikonu antičkih autora*, poglavito u iscrpnom popisivanju svih poznatih naslova i njihove razine sačuvanosti. No to nije glavna svrha ovakvog djela, tako da se takvo što niti ne očekuje. Ono što *Antičkoj historiografiji* daje vrijednost jest opširnost kojom je tematika izložena, i to u svega 300 stranica teksta. Opis povijesnog konteksta koji prati svaki period i autora dovoljno je detaljan da bi, uz neka manja proširenja, gotovo sam za sebe mogao poslužiti kao kratak udžbenik političke povijesti antike. Detaljno obrazloženje metodologije kojom se antički autori služe, opisi strukture njihovih djela i ulazak u pitanje motiva za pisanje, te kako ti motivi utječu na tekstove koji su do nas doprli, nude čitateljima uvid u prirodu povijesne znanosti uopće, prije svega u njenu neodvojivost od vlastitog vremena, političkih prilika, te društvenih i moralnih normi. Zbog svega toga knjiga je primjerena širokom spektru čitatelja, kako studentima povijesti i srodnih znanosti, bilo da se bave starim vijekom, poviješću historiografije ili samo razmišljaju o prirodi svog budućeg zvanja, tako i svim zaljubljenicima u antiku i zainteresiranim laicima, kao lako čitljiv i opširnim objašnjenjima opremljen prozor u intelektualnu scenu stare Grčke i Rima.

Ante Franić